

**Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького**

Панченко Тетяна Леонідівна

УДК 159.922.6:37.041-057.87-056.26

**ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ
З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ
ДО САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Спеціальність 19.00.07
«Педагогічна та вікова психологія»

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Хмельницький – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у вищому навчальному закладі «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – доктор психологічних наук, професор **Томчук Михайло Іванович**, Вінницький обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників, професор кафедри педагогіки і психології.

Офіційні опоненти:

доктор психологічних наук, професор **Фурман Анатолій Васильович**, Тернопільський національний економічний університет, кафедра соціальної роботи, завідувач кафедри;

кандидат психологічних наук **Комар Тетяна Олександрівна**, Вінницький соціально-економічний інститут ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», кафедра психології, доцент кафедри.

Захист відбудеться «19» жовтня 2011 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 70.705.02 Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького за адресою: вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, 29003.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького за адресою: вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, 29003.

Автореферат розіслано «14» вересня 2011 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник

О. Б. Самохвалов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Практично значущою, суспільно важливою проблемою, якій приділяється останнім часом значна увага, є проблема інтеграції людей з обмеженими фізичними можливостями в соціум, у систему освіти. Люди з інвалідністю через деякі особливості свого організму, здоров'я та життєдіяльності мають специфічні потреби щодо організації освітнього процесу, його психологічного супроводу, вибору психолого-педагогічних технологій навчання. У більшості випадків основою організації процесу навчання такої категорії студентів стає їхня самостійна навчально-пізнавальна діяльність.

Студенти з обмеженими фізичними можливостями відчують значні труднощі в процесі навчання. Вони характеризуються зосередженістю на своїй хворобі, підвищеною тривожністю, відчуженістю, сором'язливістю, невмінням спілкуватися, невпевненістю в собі, несамостійністю в прийнятті рішень, звичкою до постійної опіки з боку інших. Більша частина з них психологічно не готова до врахування особливостей навчання у вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ) загалом і до самостійної пізнавальної діяльності зокрема. З огляду на це особливо актуальними є питання пошуку шляхів оптимізації процесів формування психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної роботи, розвитку умінь і навичок її здійснення.

На сьогоднішній день існують лише окремі дослідження, які присвячені розробці соціально-педагогічних та психологічних умов соціальної інтеграції молоді з вадами здоров'я (І. Іванова, К. Кольченко, Т. Комар, Н. Морова, П. Романов, Л. Сердюк, В. Скрипник, П. Таланчук, І. Томаржевська, М. Томчук, Л. Тюптя, М. Чайковський, А. Шевцов, Є. Ярська-Смірнова та ін.). Разом з тим як свідчить аналіз наукових праць питання структури психологічної готовності саме студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної роботи, її основних чинників у процесі інтегрованого навчання, системного вивчення факторів, що впливають на цю готовність, технології її формування до цього часу не стали предметом спеціального психологічного дослідження.

Таким чином, соціальна значущість, недостатня наукова розробленість зазначеної проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: «Формування психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності».

Зв'язок теми з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана відповідно до плану наукової роботи ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» та тематичного плану наукових досліджень Білоцерківського інституту економіки і управління ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» в межах науково-дослідної теми «Психолого-педагогічний супровід навчання студентів з

особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі» (Реєстраційний номер 0108U009902). Роль здобувача в розробці цієї теми полягає в розкритті особливостей формування психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності.

Тема дисертації затверджена вченою радою ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» (протокол №1 від 19.02.2007 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні АПН України (протокол №7 від 27.10.2009 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити структуру, особливості формування психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної роботи в процесі навчання.

Відповідно до сформульованої мети передбачено виконати такі **завдання дослідження**:

1. На підставі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури уточнити сутність та визначити структуру психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності.

2. Провести порівняльне дослідження особливостей сформованості мотиваційного, когнітивного, операційно-процесуального та емоційно-вольового компонентів психологічної готовності до самостійної навчальної діяльності в студентів з обмеженими фізичними можливостями та в здорових студентів.

3. Розробити й експериментально апробувати програму формування психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності.

Об'єкт дослідження – психологічна готовність студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної роботи в процесі навчання.

Предмет дослідження – формування психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності.

Методи дослідження. Для вирішення сформульованих у дослідженні завдань було використано комплекс взаємопов'язаних методів: *теоретичні* – аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація та систематизація теоретичних і експериментальних даних (для визначення психологічних особливостей студентів з обмеженими фізичними можливостями, уточнення сутності та виявлення структури їх психологічної готовності до самостійної навчальної діяльності); *емпіричні* – констатувальний експеримент: спостереження, опитування, тестування (методика з вивчення мотивації навчання у ВНЗ (Т. Ільїна), методика оцінки потреби в досягненні (Ю. Орлов), методика вивчення мотивації успіху й боязні невдачі (А. Реан), методика визначення тривожності (Ч. Спілбергер-Ю. Ханін), методика діагностики самооцінки психічних станів (Г. Айзенк), методика самооцінки вольових

якостей (опитувальник вольового самоконтролю А. Зверкова і Є. Ейдмана), метод експертних оцінок (для вивчення стану сформованості в студентів з обмеженими фізичними можливостями психологічної готовності до самостійної навчальної діяльності в порівнянні зі здоровими студентами); формувальний експеримент (для перевірки ефективності програми формування психологічної готовності студентів з інвалідністю до самостійної навчальної діяльності); *методи обробки та інтерпретації результатів дослідження* – варіаційний, кореляційний (за К. Пірсоном, Ч. Спірменом), факторний (за Ч. Спірменом) аналізи, t-критерій Стьюдента (для опрацювання отриманих експериментальних даних і встановлення кількісних залежностей між явищами, що досліджувалися).

Наукова новизна отриманих результатів:

уперше: виявлено відмінності в сформованості мотиваційного, когнітивного, операційно-процесуального та емоційно-вольового компонентів психологічної готовності до самостійної навчальної діяльності студентів з обмеженими фізичними можливостями в порівнянні зі здоровими студентами; розроблено програму формування зазначеної психологічної готовності в навчально-виховному процесі ВНЗ;

удосконалено структуру психологічної готовності особистості до навчальної діяльності в аспекті самостійної навчальної діяльності студентів з обмеженими фізичними можливостями шляхом урахуванням їхніх психологічних особливостей;

набули подальшого розвитку: методи діагностики психологічної готовності студентів до самостійної навчальної діяльності; прийоми та засоби підвищення рівня сформованості її компонентів; загальна технологія формування психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної роботи; змістовне наповнення поняття «психологічна готовність до навчальної діяльності» щодо самостійної навчальної діяльності студентів з обмеженими фізичними можливостями.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані викладачами та психологами ВНЗ при навчанні студентів з обмеженими фізичними можливостями, здійсненні його психолого-педагогічного супроводу, при викладанні вікової, педагогічної психології, психології вищої школи.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» (акт реалізації №157 від 22.11.2010 р.), Білоцерківського інституту економіки і управління ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» (акт реалізації від 15.11.2010 р.), Хмельницького інституту соціальних технологій ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» (акт реалізації №98 від 08.04.2011 р.), Білоцерківського національного аграрного університету (акт реалізації від 02.02.2011 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження обговорено та схвалено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальные проблемы научных исследований – 2007» (Дніпропетровськ, 2007 р.), «Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі» (Київ, 2010 р.), «Економічні, соціальні та інформаційні проблеми розбудови державності: теорія, методологія, практика» (Біла Церква, 2010 р.), «Молодь в умовах нової соціальної перспективи» (Житомир, 2011 р.); *всеукраїнських* науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми формування професійної компетентності спеціаліста в сучасній вищій школі» (Суми, 2008 р.); «Соціально-педагогічна реабілітація в закладах освіти: проблеми та перспективи» (Хмельницький, 2009 р.), «Соціально-педагогічна робота в закладах освіти інклюзивної орієнтації» (Хмельницький, 2011 р.).

Публікації. Основні результати дослідження відображені в 11 наукових працях, із яких 1 монографія та 5 наукових статей – у виданнях, що включені ВАК України до переліку фахових у галузі психології.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, 6 додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 163 сторінки і містить 2 рисунки та 36 таблиць. Список використаних джерел – 216 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **першому розділі** – «Теоретичний аналіз проблеми психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності» – проаналізовано стан розробленості проблеми психологічної готовності особистості до навчальної діяльності з позицій функціонального та особистісного підходів; уточнено сутність та визначено структуру психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями (далі – ОФМ) до самостійної навчальної діяльності.

Аналіз наукових праць показав, що до цього часу немає єдиного визначення поняття «психологічна готовність особистості до самостійної навчальної діяльності», існують суттєві розбіжності у визначенні вченими компонентів структури психологічної готовності до різних видів діяльності, в оцінці рівнів її розвитку.

Питання готовності до різних форм учіння, навчальної діяльності розглядалися в дослідженнях Н. Колпакової, Г. Костюка, С. Кусакиної, Г. Ларіонової, М. Левченко, М. Махмутова, С. Моторної, Л. Односум, Л. Тучкіної, В. Чебишевої та ін. За результатами цих праць встановлено, що психологічна готовність до навчальної діяльності має складну структуру, специфіка психологічного змісту її компонентів визначається особливостями пізнавального процесу, самої особистості, її можливостями, спрямованістю, активністю.

З'ясовано, що психологічна готовність є найвагомим суб'єктивним показником, що характеризує ступінь успішності самостійної навчальної діяльності студентами з ОФМ. Низький рівень загальної готовності студентів-інвалідів до навчання у ВНЗ позначається й на їхній психологічній готовності здійснювати самостійну діяльність.

Теоретичний аналіз досліджень з питань інтегрованого навчання (К. Кольченко, Т. Комар, В. Скрипник, П. Таланчук, М. Томчук та ін.) показав, що на процес самостійної навчальної діяльності студентів з ОФМ, психологічну готовність до неї суттєво впливають певні психологічні проблеми таких студентів, як: знижена працездатність, підвищена втомлюваність; незначні порушення когнітивної сфери; труднощі у сприйнятті навчального матеріалу у загальноприйнятому вигляді; низький рівень мотивації досягнення; нерозвиненість самоконтролю; емоційна нестійкість; низька самооцінка; неготовність до самостійних відповідальних дій; звичка до стороннього керівництва та постійної допомоги у процесі навчально-пізнавальної діяльності.

Серед зовнішніх та внутрішніх чинників, які обумовлюють психологічну готовність студентів з ОФМ до самостійної роботи в процесі навчання, можна виокремити такі: обставини та умови діяльності, створення відповідного навчального середовища; особливості педагогічної організації самостійної роботи студентів з інвалідністю, її стимулювання та оцінки результатів; сформованість знань, навичок і умінь таких студентів щодо планування, організації та здійснення самостійної роботи; достатній рівень їх мотивації до самостійної навчальної діяльності; особливості психофізичного розвитку студентів з ОФМ.

За результатами проведеного аналізу наукової літератури з психологічних особливостей самостійної навчальної діяльності студентів-інвалідів розкрито зміст поняття «психологічна готовність студентів з ОФМ до самостійної навчальної діяльності», визначено її структуру. З'ясовано, що означена психологічна готовність є складним системним особистісним утворенням, яке являє собою єдність та взаємообумовленість мотиваційного, когнітивного, операційно-процесуального та емоційно-вольового компонентів, і забезпечує здатність студентів-інвалідів до успішної самостійної роботи у процесі навчання.

У структурі психологічної готовності мотиваційний компонент включає в себе стійку систему мотивів самостійної роботи, позитивну спрямованість студента з ОФМ на самостійну навчальну діяльність, бажання досягти в ній успіху. Когнітивний компонент готовності характеризується системою знань, необхідних для успішної самостійної роботи у процесі навчання. Операційно-процесуальний компонент готовності полягає в оволодінні студентом системою навичок практичних дій та операцій, пов'язаних з виконанням самостійної роботи, розвитком умінь планувати свої дії, робити послідовні умовиводи та загальні висновки. Здатність до подолання труднощів, уміння керувати

своїми психоемоційними станами характеризує емоційно-вольовий компонент психологічної готовності студентів з інвалідністю до самостійної роботи у процесі навчання.

За результатами аналізу наукових праць з'ясовано, що формування психологічної готовності студента з ОФМ до самостійної навчальної діяльності буде сприяти розвитку та прояву його особистості як суб'єкта навчання, який усвідомлює свої потреби, мету та завдання самостійної роботи; планує її зміст; здатний до самоорганізації в розподілі необхідних дій у часі і самоконтролю у процесі виконання; вміє відбирати потрібні матеріали та користуватися ними; самостійно визначає способи і прийоми роботи; усвідомлює її результати.

Розроблена структура психологічної готовності студентів з ОФМ до самостійної навчальної діяльності дає уявлення про її компоненти та ті показники, які зумовлюють успішне виконання студентами відповідних завдань, досягнення мети самостійної роботи. Теоретичні положення щодо сутності та структури зазначеної готовності було використано на подальших етапах емпіричного дослідження.

У **другому розділі** – «Емпіричне дослідження психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності» – подано програму й методiku дослідження, обґрунтовано загальну стратегію та логіку здійснення констатувального експерименту, наведено результати кількісного та якісного аналізу отриманих даних та основні висновки проведеного дослідження.

Емпіричне дослідження психологічної готовності студентів з ОФМ до самостійної навчальної діяльності здійснювалося впродовж 2004-2008 рр. на базі ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» і мало порівняльний характер. Дослідженням на етапі констатувального експерименту було охоплено 443 студента 1-2 курсів, з яких 102 особи – це студенти з ОФМ, 67 викладачів та психологів.

Правомірність існування визначеної структури психологічної готовності студентів з ОФМ до самостійної навчальної діяльності експериментально перевірена на реальній групі студентів кількістю 102 особи. За допомогою методів математичної статистики встановлена факторна вага кожного з компонентів цієї готовності, міра кореляційних зв'язків між ними. Виявлено, що в структурі психологічної готовності студентів з ОФМ до самостійної навчальної діяльності найбільшу факторну вагу має мотиваційний компонент (0,850). Надалі вага компонентів зменшується відповідно в такому порядку: когнітивний (0,819), операційно-процесуальний (0,812), емоційно-вольовий (0,696).

Важливим показником, що зумовлює формування мотивів самостійної навчальної діяльності студентів, є загальна мотивація навчання у ВНЗ. За результатами аналізу наукових праць з'ясовано, що пізнавальні мотиви навчання не є достатньо значущими як для студентів з ОФМ, так і для здорових

студентів. Загалом процес навчання не оцінюється ними як самодостатня діяльність і носить переважно прагматичний характер.

У констатувальному експерименті визначено структуру мотивації студентів з інвалідністю до самостійної навчальної діяльності, яка включає сім груп мотивів: професійно значущі мотиви; пізнавальні мотиви; мотиви операційно-процесуального характеру; мотиви професійного самовдосконалення; мотиви саморозвитку; мотиви престижу; мотиви примусу і страху; виявлено відмінності у вагомості та рейтингу мотивів самостійної роботи порівняно зі здоровими студентами (табл. 1).

Таблиця 1

**Вагомість та рейтинг мотивів самостійної роботи студентів
з обмеженими фізичними можливостями та здорових студентів**

№ з/п	Групи мотивів	Вагомість та рейтинг мотивів			
		Студенти з ОФМ		Здорові студенти	
		Вагомість	Рейтинг	Вагомість	Рейтинг
1	Професійно значущі мотиви	1,46	1	1,39	1
2	Пізнавальні мотиви	0,96	2	0,82	3
3	Операційно-процесуальні мотиви	0,44	5	0,30	6
4	Мотиви професійного самовдосконалення	0,61	3	0,85	2
5	Мотиви саморозвитку	0,22	7	0,25	7
6	Мотиви престижу	0,35	6	0,47	4
7	Мотиви примусу, страху	0,49	4	0,43	5

Як свідчать результати, наведені в табл. 1, найбільш значущими (провідними) мотивами самостійної роботи в обох групах студентів є, відповідно, професійно значущі мотиви, пізнавальні мотиви та мотиви професійного самовдосконалення. Разом з тим слід зазначити, що вагомість мотивів професійного самовдосконалення в студентів з ОФМ значно нижча, ніж у здорових студентів.

Виявлено й певні відмінності в структурі проміжних та другорядних (периферійних) мотивів самостійної навчальної діяльності студентів з ОФМ та здорових студентів. Так, у студентів з інвалідністю середні показники вагомості мають операційно-процесуальні мотиви (у здорових студентів вони є другорядними) і мотиви примусу та страху. Проміжними мотивами, що спонукають здорових студентів до самостійної роботи в процесі навчання, є мотиви престижу, які в студентів з ОФМ виявилися другорядними. До групи периферійних мотивів як у студентів з інвалідністю, так і у здорових студентів входять мотиви саморозвитку.

Результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що студенти з ОФМ більш дисципліновані в навчанні, вони відповідальніше ставляться до необхідності опрацювати певний навчальний матеріал,

виконувати завдання самостійної роботи. Авторитет і статус студента в академічній групі не завжди визначається тим, наскільки він систематично й наполегливо працює, як ставиться до навчання. Саме тому, на нашу думку, у студентів з інвалідністю недостатньо сформовані не тільки мотиви професійного самовдосконалення, але й мотиви престижу й саморозвитку. Для таких студентів більш важливим фактором, який мотивує до самостійної роботи, є наявність контролю з боку викладачів, можливість застосування певних санкцій у разі її невиконання, а тому більш вагомими, ніж у здорових студентів, у них постають мотиви примусу та страху.

Певні відмінності в структурі зазначеної мотивації здорових студентів і студентів з ОФМ можуть бути зумовлені, з одного боку, віковими особливостями розвитку зазначених студентів, потребою в професійному й особистісному самовизначенні, з іншого – особливостями психофізичного та соціального розвитку студентів, які мають інвалідність.

Низькі показники сформованості в студентів з ОФМ мотивів професійного самовдосконалення, операційно-процесуальних, престижу, саморозвитку зумовлюють необхідність цілеспрямованого формування в них мотиваційного компоненту психологічної готовності до самостійної навчальної діяльності.

Порівняльна оцінка потреби в досягненні успіху студентів з ОФМ та здорових студентів виявила, що низький рівень її сформованості характерний для 55,88% студентів з ОФМ та 44,12% здорових студентів. Ці результати дозволяють стверджувати, що студенти обох груп загалом виявляють наполегливість у досягненні мети самостійної навчальної діяльності, проте недостатній рівень розвитку умінь самостійної роботи та наявність значних ускладнень у процесі її виконання послаблюють прагнення студентів з ОФМ до досягнення високих результатів.

Спонукає студента до самостійної навчальної діяльності як бажання досягти успіху, так і страх невдачі. Результати дослідження особливостей мотивації досягнення успіху показали, що в своїй діяльності здорові студенти переважно спрямовані на досягнення успіху, тоді як студенти з ОФМ мають значно більшу невизначеність щодо цього.

Спостереження за самостійною навчальною діяльністю студентів з інвалідністю засвідчили, що значна їх частина зазвичай не виявляють власної ініціативи, уникають складних або відповідальних завдань, знаходячи різні причини для відмови. Студенти-інваліди часто неадекватно оцінюють власні можливості, здебільшого вони схильні переоцінювати свої успіхи. Отримавши в минулому незадовільний результат самостійної роботи, а він, як правило, супроводжується негативними емоціями, студенти з ОФМ намагаються обрати для виконання більш легкі завдання репродуктивного типу та такі, які не потребують значних зусиль, ініціативи й творчого підходу.

Аналіз результатів бесід зі студентами з ОФМ вказує на те, що їм властиво шукати причини труднощів, що виникають у самостійній навчальній діяльності, переважно в зовнішніх обставинах, тоді як більшість з них зумовлені відсутністю особистої готовності до самостійної навчальної праці, навичок використання раціональних прийомів самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

З'ясовано, що мотивація отримання знань, оволодіння професією дещо вища в юнаків-інвалідів ніж у дівчат, які мають обмежені фізичні властивості. Цей факт може бути зумовлений більшою впевненістю перших у досягненні результату та більш високим прагненням до кар'єрного зростання.

Виявлено, що у структурі психологічної готовності студентів з ОФМ до самостійної навчальної діяльності недостатній рівень сформованості мають когнітивний та операційно-процесуальний компоненти (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл студентів за рівнями сформованості когнітивного та операційно-процесуального компонентів психологічної готовності до самостійної навчальної діяльності (у %)

Студенти	Рівні сформованості когнітивного компоненту			Рівні сформованості операційно-процесуального компоненту		
	Низький	Середній	Високий	Низький	Середній	Високий
З обмеженими фізичними можливостями	29,41	61,76	8,82	32,35	58,82	8,82
Здорові	20,59	64,71	14,70	23,53	58,82	17,65

За отриманими даними практично кожен третій студент з ОФМ має низькі показники рівня набуття знань та вмінь щодо здійснення самостійної роботи в процесі навчання.

Встановлено, що рівень знань студентів з ОФМ (визначався за 5-ти бальною системою) щодо методів виконання різних видів самостійної роботи, значно нижчий, ніж у здорових студентів (3,5 бали проти 3,8 балів; $t=-2,171$, $p<0,05$). Порівняно низькими є й показники рівня сформованості відповідних умінь – 3,6 балів у студентів з ОФМ і 3,8 балів – у здорових студентів ($t=-3,534$, $p<0,05$). Отриманий результат може бути наслідком відсутності цілеспрямованого навчання молоді з ОФМ в загальноосвітній школі способами раціональної організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності, зниження рівня активності таких студентів при виконанні відповідних завдань для самостійної роботи через особливості соціально-психологічної взаємодії з ними. Порівняння показників академічної успішності студентів з ОФМ та здорових студентів також виявило статистично значущу відмінність в їх рівнях ($t=-2,834$, $p<0,05$).

Слід зауважити, що студенти з ОФМ в певній мірі завищують реальний рівень своїх знань, навичок та умінь щодо самостійної роботи, а тому, з одного боку, не завжди адекватно оцінюють складність відповідного завдання,

а з іншого – такі студенти часто нехтують вимогами, що ставляться до оформлення її результатів, очікують поблажливого ставлення до них з боку викладачів. Це призводить як до зниження оцінки результатів виконання відповідних завдань для самостійної роботи, так і загального рівня успішності навчання студентів з ОФМ.

У процесі дослідження встановлено, що студенти з ОФМ мають недостатній рівень сформованості емоційно-вольової готовності до самостійної навчальної діяльності. Нами проведено експериментальне вивчення причин появи хвилювань, тривоги, негативних психічних станів у студентів під час самостійної роботи, їх змісту, частоти виникнення та особливостей прояву як у студентів з інвалідністю, так і у здорових студентів.

Аналіз результатів проведеного опитування показав, що найбільше хвилювання у студентів з ОФМ виникає через контроль за виконанням та оцінюванням результатів самостійної навчальної діяльності (виявлено у 52,94% опитаних). Студенти з інвалідністю значно більше ніж їхні здорові однолітки хвилюються через усвідомлення низького рівня розвитку своїх знань (відповідно 32,35% проти 26,47%), умінь і навичок щодо раціональної організації та здійснення самостійної роботи в процесі навчання (29,41% проти 17,65%), тобто через недостатню сформованість когнітивного та операційно-процесуального компонентів готовності до самостійної роботи. Більшу кількість студентів з ОФМ, порівняно зі здоровими студентами, тривожить необхідність виконувати роботу та звітувати за її результати в присутності інших студентів (відповідно 26,47% проти 17,64%), а також необхідність самостійного виконання завдань різного рівня складності (35,29% проти 23,52%).

Встановлено, що студентам з ОФМ характерний більш високий рівень особистісної тривожності, порівняно зі здоровими студентами (відповідно 51,53 бала проти 47,59 балів при $t=2,049$, $p<0,05$), невпевненість у собі, напруженість у складних ситуаціях, які виникають у процесі самостійної діяльності, схильність до фрустраційних станів. Недостатній розвиток вольових якостей, відповідно, спричиняє зниження рівня наполегливості та самовладання студентів з ОФМ в самостійній навчальній діяльності, що негативно позначається на її результатах і може погіршувати загальний рівень успішності. Це викликає суттєву дезорганізацію їхньої психічної діяльності та поведінки, що виявляється в домінуванні спонтанності дій, непослідовності, імпульсивності в поєднанні з образливістю й невмінням володіти собою в різноманітних ситуаціях.

Негативні психічні стани значною мірою впливають на ефективність і результативність самостійної роботи студентів з інвалідністю, суттєво знижуючи якість виконання ними відповідних завдань. Це слід враховувати при організації самостійної роботи таких студентів.

Отже, отримані результати дозволяють зробити висновок про те, що студенти з ОФМ, у порівнянні зі здоровими студентами, мають нижчий рівень психологічної готовності до самостійної навчальної діяльності, що викликає необхідність розробки програми цілеспрямованого її формування в процесі інтегрованого навчання.

У **третьому розділі** – «Експериментальна робота з формування психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності» – розкрито програму формування психологічної готовності студентів з ОФМ до самостійної роботи в процесі навчання, висвітлено результати її апробації.

На підставі аналізу літературних джерел з питань організації та психолого-педагогічного супроводу навчання студентів з ОФМ (К. Кольченко, Т. Комар, Н. Кравець, Л. Сердюк, П. Таланчук, І. Томаржевська, М. Томчук, М. Чайковський, А. Шевцов та ін.) і результатів констатувального експерименту було розроблено програму формування психологічної готовності таких студентів до самостійної навчальної діяльності. Це змістовно та технологічно об'єднаний комплекс психолого-педагогічних форм впливу на особистість студента з ОФМ з метою формування мотиваційного, когнітивного, операційно-процесуального та емоційно-вольового компонентів готовності.

Реалізація програми здійснювалася в три етапи: підготовчий, основний, заключний. Підготовчий етап передбачав первинну оцінку рівня сформованості психологічної готовності студентів з ОФМ до самостійної навчальної діяльності, підбір форм, методів і засобів її формування, створення відповідної матеріально-технічної бази, дидактичного та методичного забезпечення діяльності. У програму роботи на основному етапі було включено комплекс заходів теоретичного та практичного спрямування, які забезпечують формування визначених компонентів психологічної готовності до самостійної навчальної діяльності (лекції, бесіди, групові консультації, тренінг з розвитку мотивації самостійної роботи, факультативний спецкурс «Організація самостійної навчальної роботи студентів», рольові ігри, тренінг психічної саморегуляції, індивідуальне психологічне консультування). Заключний етап реалізації програми полягав в обробці та узагальненні отриманих результатів, підведенні підсумків попередніх етапів, подальшій роботі з програмою після її доопрацювання.

Для перевірки ефективності розробленої програми впродовж 2008-2010 років на базі ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» було проведено формувальний експеримент. Його учасниками стали 68 студентів з ОФМ 1-2 курсу денної форми навчання, з яких було сформовано експериментальну та контрольну групу по 34 особи в кожній.

Заміри в експериментальній та контрольних групах здійснювалися за всіма показниками, аналогічними до констатувального етапу експерименту.

Порівняння кількісних даних в усіх групах «до» та «після» психологічного формувального експерименту здійснювалося за t-критерієм Стьюдента.

У студентів експериментальної групи застосування розробленої програми дало позитивний результат. У студентів контрольної групи відмінності у рівнях сформованості компонентів психологічної готовності до самостійної навчальної діяльності за результатами початкового та кінцевого зрізів незначні. Так, порівняно з початковим етапом експерименту в студентів з ОФМ істотно покращилася мотивація самостійної навчальної роботи. Вагомість пізнавальних мотивів зросла в 1,54 рази, що закономірно позитивно вплинуло на удосконалення знань і навичок самостійності освітньої активності студентів з інвалідністю в процесі навчання. У контрольній групі студентів суттєвих змін у мотивації до самостійної роботи за цей період не відбулося.

Сталися зміни й у структурі мотивації самостійної навчальної роботи учасників експерименту. До групи провідних мотивів у таких студентів увійшли мотиви операційно-процесуального характеру. Порівняно з початковими показниками, вагомість цих мотивів зросла майже в два рази (з 0,44 до 0,95), що свідчить про зростання інтересу студентів з інвалідністю до процесу самостійної навчальної діяльності, до удосконалення навичок та вмінь її організації та здійснення, зазнали позитивних змін й інші групи мотивів, зокрема суттєво зросла вагомість мотивів саморозвитку (з 0,22 до 0,65) та відчутно знизилась вагомість мотивів примусу та страху (з 0,49 до 0,37).

Результати роботи з формування когнітивної та операційно-процесуальної готовності студентів з ОФМ до самостійної навчальної діяльності, що включала в себе використання авторського факультативного спецкурсу «Організація самостійної навчальної діяльності студентів», засвідчили, що кількість студентів з високим рівнем прояву вмінь самостійної роботи та успішності в експериментальній групі суттєво збільшилася (табл. 3).

Таблиця 3

**Порівняльний аналіз
результатів впливу формувального експерименту
на розвиток у студентів з ОФМ вмінь самостійної навчальної діяльності
та загальну успішність навчання (у%)**

Групи студентів	Рівні розвитку	Уміння самостійної роботи			Загальна успішність		
		До експер-ту	Після експер-ту	Динаміка	До експер-ту	Після експер-ту	Динаміка
ЕГ	Низький	32,35	17,65	-14,67	29,41	14,71	-14,70
КГ		32,35	20,59	-8,82	26,47	20,59	-5,88
ЕГ	Середній	58,82	55,88	-2,94	61,76	61,76	–
КГ		55,88	58,82	–	58,82	61,76	+2,94
ЕГ	Високий	8,82	26,47	+17,65	8,82	23,53	+14,71
КГ		11,76	20,59	+8,82	11,76	17,65	+5,88

Під впливом формувального експерименту зазнали суттєвих позитивних змін і показники емоційно-вольової готовності студентів з ОФМ до самостійної навчальної діяльності. Результати порівняльного аналізу динаміки змін відповідних показників в експериментальній та контрольній групах наведено у табл. 4.

Таблиця 4

**Динаміка змін показників
емоційно-вольової готовності студентів з ОФМ до самостійної навчальної діяльності
за результатами формувального експерименту (у %)**

Показники емоційно-вольової готовності студентів до самостійної навчальної діяльності	Групи студентів					
	Експериментальна			Контрольна		
	До експерименту	Після експерименту	Динаміка	До експерименту	Після експерименту	Динаміка
Тривожність через слабкі знання методик виконання певних видів самостійної роботи	32,35	23,32	-8,82	35,29	32,35	-5,88
Тривожність через недостатній рівень навичок і умінь здійснення певних видів самостійної роботи	29,41	17,65	-11,76	29,41	26,47	-2,94
Тривожність через недостатні уміння раціональної організації самостійної роботи	38,23	20,59	-17,65	35,29	38,23	+2,94
Тривожність через недостатній рівень розвитку особистих якостей	20,59	8,82	-11,76	23,25	20,59	-2,94
Тривожність через небажання отримати погану оцінку	26,47	11,76	-14,71	23,52	26,47	+2,94
Тривожність через прагнення виконати роботу не гірше за інших	26,47	17,65	-8,82	23,52	23,52	–
Тривожність через контроль та оцінювання самостійної роботи	52,94	41,18	-11,76	55,88	50,00	-5,88
Тривожність через необхідність дотримання встановлених вимог	23,52	20,59	-2,94	20,59	20,59	–
Тривожність через необхідність виконувати роботу та звітувати про неї в присутності інших студентів	26,47	14,71	-11,76	29,41	26,47	-2,94
Тривожність через необхідність самостійного виконання завдань різного рівня складності	35,29	23,52	-11,77	38,24	32,35	-5,88

Таким чином, зважаючи на отримані в формувальному експерименті результати, можна зробити висновок, що застосування розробленої програми формування психологічної готовності студентів з ОФМ до самостійної навчальної діяльності зумовлює її зростання.

ВИСНОВКИ

Дисертаційну роботу присвячено вирішенню наукової проблеми визначення структури та особливостей психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності, розробці програми її формування у процесі інтегрованого навчання у ВНЗ. За результатами теоретико-експериментального дослідження зроблено такі висновки:

1. Проблема психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності є малодослідженою в галузі педагогічної психології, вона має важливе наукове та практичне значення. Питання розробки структури психологічної готовності саме студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності, системного вивчення особливостей її формування до цього часу не стали предметом спеціального психологічного дослідження. Встановлено, що така готовність має важливе значення в підвищенні ефективності як самостійної роботи, так і навчання студентів з інвалідністю у ВНЗ в цілому.

Сутність і структура психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності зумовлені їхніми психологічними особливостями. З'ясовано, що така готовність є складним системним особистісним утворенням, яке забезпечує здатність студентів-інвалідів до успішної самостійної роботи в процесі навчання. Структура психологічної готовності містить такі взаємопов'язані компоненти, як мотиваційний, когнітивний, операційно-процесуальний та емоційно-вольовий.

2. На основі розробленої структури психологічної готовності проведено порівняльний констатувальний експеримент з вивчення особливостей сформованості зазначених компонентів психологічної готовності в студентів з обмеженими фізичними можливостями та здорових студентів. Встановлено, що у студентів з обмеженими фізичними можливостями спостерігається низький рівень мотивації до самостійної навчальної роботи. Недостатньо сформованими є такі важливі групи мотивів, як пізнавальні, операційно-процесуальні, мотиви професійного самовдосконалення, саморозвитку та престижу, які суттєво впливають на розвиток когнітивного, операційно-процесуального та емоційно-вольового компонентів психологічної готовності особистості до самостійної навчальної діяльності.

Виявлено значні проблеми у сформованості у студентів з обмеженими фізичними можливостями когнітивного та операційно-процесуального компонентів готовності особистості до самостійної навчальної діяльності, а саме: низький рівень знань про загальні правила самоорганізації навчання, методи самостійної навчальної діяльності; недостатньо сформовані вміння правильної організації власної самостійної роботи, реалізації передбачуваних нею дій; труднощі в сприйнятті та самостійному опрацюванні великих обсягів теоретичного матеріалу.

З'ясовано, що готовність студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності суттєво знижується за рахунок недостатньої емоційно-вольової готовності. Хвилювання, тривога, що виникають у значної частини студентів з обмеженими фізичними можливостями, призводять до зниження результативності самостійної роботи в процесі навчання, низького рівня сформованості відповідних знань та вмінь.

3. На основі аналізу наукових праць та результатів емпіричного дослідження розроблено програму формування психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності. У структуру програми входять психолого-педагогічні засоби, спрямовані на покращення рівня сформованості всіх компонентів зазначеної готовності: мотиваційного, когнітивного, операційно-процесуального та емоційно-вольового. Зокрема, одним з основних методів формування мотиваційного компоненту був тренінг з розвитку мотивації самостійної роботи. Групова робота доповнювалася індивідуальною. Для формування когнітивного та операційно-процесуального компонентів готовності в експериментальну програму було включено авторський факультативний спецкурс, проведення рольових ігор. Формування емоційно-вольового компоненту реалізовувалося в таких формах, як тренінг психічної саморегуляції, індивідуальне психологічне консультування.

На реальній вибірці студентів проведено формувальний експеримент, апробовано програму формування психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності. Її ефективність перевірена шляхом порівняння результатів, отриманих в експериментальній та контрольній групах «до» і «після» формувального експерименту. Встановлено, що в студентів з обмеженими фізичними можливостями зросла мотивація самостійної навчальної діяльності, змінилася її структура; вагомо покращилися вміння самостійної роботи та успішність навчання загалом; відбулися позитивні зміни в показниках емоційно-вольової готовності до самостійної навчальної роботи.

Результати формувального експерименту, спрямованого на реалізацію запропонованої програми, підтвердили її ефективність щодо формування психологічної готовності в студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності.

Предметом подальших досліджень може стати вивчення впливу індивідуально-типологічних особливостей особистості студентів з інвалідністю різних нозологій на формування їхньої психологічної готовності до самостійної навчальної діяльності, виявлення найбільш важливих якостей, властивостей особистості таких студентів, що сприяють успішності їх навчання у ВНЗ загалом та самостійної роботи зокрема.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. **Панченко, Т. Л.** Загальна характеристика технології формування психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності / Т. Л. Панченко // Особа з вадами здоров'я в сучасному суспільстві: стратегії та основні заходи модернізації взаємин : монографія / за наук. ред. докт. соц. наук, доц. О. М. Дікової-Фаворської. – Житомир : ДЖІВІЕС, 2010. – С. 365–390.

2. **Панченко, Т. Л.** Психологічна готовність студентів з інвалідністю до самостійної роботи як предмет теоретичного аналізу / Панченко Тетяна Леонідівна // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. Максименка С. Д. – К. : Логос, 2007. – Т. 7, вип. 12. – С. 183–189.

3. **Панченко, Т. Л.** Психолого-педагогічний аналіз особливостей самостійної роботи студентів з інвалідністю / Т. Л. Панченко // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. праць / ред. кол. : Таланчук П. М. (гол. ред.) [та ін.]. – К. : Університет «Україна», 2007. – №4 (6). – С. 157–166.

4. **Панченко, Т. Л.** Дослідження готовності студентів з інвалідністю до виконання самостійної роботи у процесі навчання / Т. Л. Панченко // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. праць / ред. кол. : Таланчук П. М. (гол. ред.) [та ін.]. – К. : Університет «Україна», 2009. – №6 (8). – С. 287–295.

5. **Панченко, Т. Л.** Дослідження психологічної готовності до самостійної навчальної діяльності студентів з обмеженими фізичними можливостями / Т. Л. Панченко // Збірник наукових праць №55. Серія : Педагогічні та психологічні науки / гол. ред. Романишина Л. М. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2010. – С. 214–218.

6. **Панченко, Т. Л.** Формування психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності / Тетяна Панченко // Психологія і суспільство : український теор.-метод. соціогуманіт. часопис / гол. ред. Фурман А. В. – 2011. – №1 (43). – С. 145–150.

7. **Панченко, Т. Л.** Аналіз структури психологічної готовності студентів до самостійної роботи в науковій літературі / Панченко Т. Л. // Актуальные проблемы научных исследований – 2007 : матер. III Междунар. науч.-практ. конф. / відповід. ред. Єкимов С. В. – Днепропетровск : Наука и образование, 2007. – Т. 5 : Педагогические науки. Филологические науки. Психология и социология. – С. 96–98.

8. **Панченко, Т. Л.** Проблемні питання організації самостійної роботи студентів з інвалідністю в умовах інтегрованого навчання / Панченко Т. Л. // Актуальні проблеми формування професійної компетентності спеціаліста в сучасній вищій школі : матер. допов. і повідомлень Всеукр. наук.-практ.

конф. студентів і молодих учених / оргкомітет : Т. О. Цуканова (голова) [та ін.]. – Суми : Сумський гуманітарний ін-т Університету «Україна», 2008. – С. 60–64.

9. **Панченко, Т. Л.** Психолого-дидактичні основи організації самостійної роботи студентів з інвалідністю / Панченко Т. Л. // Соціально-педагогічна реабілітація в закладах освіти: проблеми та перспективи : тези допов. IV Всеукр. наук.-практ. конф. / ред. кол. : Чайковський М. Є. [та ін.]. – Хмельницький : Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна», 2009. – С. 100–102.

10. **Панченко, Т. Л.** Дослідження рівня сформованості вмінь самостійної роботи студентів з інвалідністю як складової психологічної готовності / Панченко Т. Л. // Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі : тези доповідей X міжнар. наук.-практ. конфер. : в 2-х ч.; ч. I. / Програмний ком. : Таланчук П. М. (Голова) [та ін.]. – К. : Університет «Україна», 2010. – С. 379–381.

11. **Панченко, Т. Л.** Програма формування психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності / Панченко Тетяна Леонідівна // Економічні, соціальні та інформаційні проблеми розбудови державності: теорія, методологія, практика : тези доп. XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Біла Церква, 14-16 трав. 2010 р.) / за заг. ред. П. І. Юхименка ; наук. ред. І. Г. Романченко. – Біла Церква, 2010. – С. 68–69.

12. **Панченко, Т. Л.** Проблемні питання формування психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності / Панченко Тетяна Леонідівна // Молодь в умовах нової соціальної перспективи : матер. XIII Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир, 24-25 бер. 2011 р. / ред. колегія : Дікова-Фаворська О. М. [та ін.]. – Житомир, 2011. – Ч. I. – С. 206–209.

13. **Панченко, Т. Л.** Організація супроводу самостійної роботи студентів з обмеженими фізичними можливостями / Панченко Тетяна Леонідівна // Соціально-педагогічна робота в закладах освіти інклюзивної орієнтації : тези допов. VI Всеукр. наук.-практ. конф. / ред. рада : Чайковський М. Є. [та ін.]. – Хмельницький : Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна», 2011. – С. 48–51.

АНОТАЦІЇ

Панченко Т. Л. Формування психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 – «Педагогічна та вікова психологія». – Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2011.

Дисертацію присвячено дослідженню проблеми психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності. Розкрито сутність та структуру зазначеної готовності, проведено порівняльний аналіз рівнів сформованості її компонентів (мотиваційного, когнітивного, операційно-процесуального, емоційно-вольового) у студентів з інвалідністю та здорових студентів. Розроблено програму формування психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної роботи в процесі навчання. Експериментально апробована програма дозволяє рекомендувати її для використання в навчально-виховному процесі інтегрованого ВНЗ.

Ключові слова: формування психологічної готовності, самостійна навчальна діяльність, студенти з обмеженими фізичними можливостями.

Панченко Т. Л. Формирование психологической готовности студентов с ограниченными физическими возможностями к самостоятельной учебной деятельности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 – «Педагогическая и возрастная психология». – Национальная академия Государственной пограничной службы Украины имени Богдана Хмельницкого. – Хмельницкий, 2011.

В диссертации представлены результаты теоретико-экспериментального исследования проблемы психологической готовности студентов с ограниченными физическими возможностями к самостоятельной учебной деятельности. В работе проводится анализ исследований по проблеме психологической готовности личности к учебной деятельности в целом и в частности к самостоятельной учебной деятельности. Описываются особенности психологической готовности студентов с ограниченными физическими возможностями к самостоятельной работе в процессе интегрированного обучения в вузе.

Предлагается структура психологической готовности личности к самостоятельной учебной деятельности, в которой выделены мотивационный, когнитивный, операционно-процесуальный и эмоционально-волевой компоненты. Характеризуется психологическая сущность каждого из них, показатели и критерии их сформированности; на реальной выборке студентов методами факторного анализа доказывается правомерность существования предложенной структуры психологической готовности.

Представлены результаты констатирующего эксперимента по изучению уровня сформированности всех компонентов и показателей психологической готовности студентов с ограниченными физическими возможностями и здоровых студентов к самостоятельной учебной деятельности. Описываются известные в психологии и разработанные автором методики, использованные в работе для изучения составляющих психологической готовности. Установлено, что существуют определённые различия в сформированности компонентов

психологической готовности к самостоятельной учебной деятельности у студентов с ограниченными физическими возможностями и у здоровых студентов. Это может быть обусловлено особенностями возрастного психофизического и социального развития студентов, имеющих инвалидность.

Исследуется структура мотивационной готовности студентов с ограниченными физическими возможностями к самостоятельной учебной деятельности. Установлено, что ведущими мотивами самостоятельной учебной деятельности являются профессионально значимые мотивы, познавательные мотивы и мотивы профессионального самоусовершенствования. Указывается на необходимость целенаправленного развития положительной мотивации самостоятельной учебной деятельности.

Анализируются причины и условия снижения уровня сформированности когнитивного и операционно-процессуального компонентов готовности, к которым относятся: недостаточный уровень знаний алгоритмов выполнения разных видов самостоятельной работы, несформированность умений её организации и осуществления, трудности восприятия и обработки значительных объёмов теоретической информации, наличие тревожности, страха в процессе самостоятельной учебной деятельности и др. Проводится экспериментальный анализ проблем развития эмоционально-волевой готовности, делается вывод об отсутствии у студентов с инвалидностью навыков психической саморегуляции в условиях напряжённой самостоятельной работы. Установлено, что возникающие волнение и тревога провоцируют снижение результативности их самостоятельной учебной работы.

Разработана программа формирования психологической готовности студентов с ограниченными физическими возможностями к самостоятельной учебной деятельности, которая направлена на повышение уровня сформированности выделенных компонентов готовности и реализована с помощью групповых и индивидуальных консультаций, факультативного спецкурса, бесед, тренинговых занятий и других форм работы. Её апробация на реальной выборке студентов с ограниченными физическими возможностями дала положительные результаты: привела к повышению уровня сформированности мотивационного и эмоционально-волевого компонентов готовности, что положительно повлияло на процесс формирования когнитивного и операционно-процессуального компонентов, а в целом на уровень успешности самостоятельной учебной деятельности таких студентов.

Результаты эксперимента доказали возможность формирования психологической готовности у студентов с ограниченными физическими возможностями к самостоятельной учебной деятельности в условиях интегрированного обучения в вузе.

Ключевые слова: формирование психологической готовности, самостоятельная учебная деятельность, студенты с ограниченными физическими возможностями.

Panchenko T. L. Formation of Psychological Readiness of Disabled Students for Independent Studying Activity. – Manuscript.

The thesis is for obtaining the scientific degree of the candidate of Psychological Sciences in Speciality 19.00.07 – «Educational and Age Psychology». – The National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi, Khmelnytskyi, 2011.

The thesis is devoted to the issue of formation of psychological readiness of disabled students for independent studying activity. The essence and the structure of the readiness have been revealed. The competitive analysis of the levels of its forming components (stimulating, cognitive, operational and processing, emotional) for both, disabled and usual (healthy) students has been fulfilled. The programme of formation of psychological readiness of disabled students for independent studying activity has been developed. The programme that has been suggested and experimentally verified can be recommended for implementation in the educational process at the integrated higher educational establishments.

Keywords: formation of psychological readiness, independent educational activity, disabled students.